

Rafał Dmowski

"Siedlecki Komitet Oporu Społecznego 1983-1989, Agnieszka Andrzejewska, Siedlce 2008 : [recenzja]

Niepodległość i Pamięć 16/1 (29), 340-342

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Andrzejewska, *Siedlecki Komitet Oporu Społecznego 1983-1989*. Wyd. Fundacja Gazety Podlaskiej im. prof. Tadeusza Kłopotowskiego, Siedlce 2008, ss. 104

Historiografia dotycząca Siedlec w II połowie XX wieku jest niezwykle skromna. Najmniej napisano o działalności opozycji politycznej w Siedlcach w latach osiemdziesiątych XX wieku¹. Niewspółmiernie mało w stosunku do roli, jaką odegrała w dziejach miasta². Trudno bowiem za wyczerpujące uznać, mówiące o opozycji fragmenty rozdziału dotyczącego lat 1975-1993 autorstwa Urszuli Głowackiej-Maksymiuk zamieszczonego w pracy zbiorowej o Siedlcach³, czy też pracę o oświacie napisaną przez Florentynę Rzemieniuk⁴. Trudno także dziwić się takiej sytuacji, gdyż obie autorki nie zajmowały się w swych pracach jedynie działalnością siedleckiej opozycji. Warto zwrócić uwagę na publikację wspomnieniową, w której sporo informacji dotyczy Siedlec⁵. Dlatego też z uznaniem należy przyjąć pojawienie się na rynku wydawniczym książki Agnieszki Andrzejewskiej pt. *Siedlecki Komitet Oporu Społecznego 1983-1989*, poświęconej jednemu z wielu aspektów działań opozycji lat osiemdziesiątych XX wieku. Dziejów „konspiracji siedleckiej”, o której niemal wszyscy mieszkańcy miasta słyszeli, lub też mieli w rękach któreś z wydawanych w naszym mieście wydawnictw drugo-obiegowych. Nikt jednak, nawet spośród „cichych bohaterów” omawianych wydarzeń nie posiada pełnych informacji o działalności siedleckiej konspiracji solidarnościowej i post solidarnościowej. W podziemiu stosowana była bowiem zasada, że im ktoś wie mniej o innych, tym lepiej. Jeśli współpracowano z kimś, kogo nie znano wcześniej, to często stosowano jedynie pseudonimy i dlatego dziś, po latach od omawianych wydarzeń trudno jest ustalić zarówno prawdziwe nazwiska jak i opisać wszystkich biorących wówczas udział w walce z władzami. Często może dojść do pomyłek, szczegól-

1 Można znaleźć jedynie kilka artykułów. M.in. P. Maksymiuk, *Korespondencje z Siedlec na łamach biuletynów Krajowej Agencji Terenowej wydawanych w podziemiu w latach 1984-1986*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, 1997, z. 10; tenże, *Korespondencje z województwa siedleckiego na łamach biuletynu Agencji Informacyjnej „Solidarność”*, wydawanego w podziemiu w latach 1983-1984, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, 1999, z. 11; tenże, *Ożywienie niezależnej działalności kulturalnej w Siedlcach w latach 1987-1990. Działalność Towarzystwa Miłośników Podlasia w świetle doniesień prasy podziemnej*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, 2006, z. 15; W. Bobryk, *Z minionych dni [w:] Prasa podlaska w XIX-XX wieku. Szkice i materiały*, t. II, pr. zb. pod red. D. Grzegorzczuka i A. Kołodziejczyka, Siedlce 2004.

2 Kilka prac pozostaje nadal w maszynopisach.

3 U. Głowacka-Maksymiuk, *Siedlce stolicą województwa*, [w:] *Siedlce 1448-1995*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 1996, też, *Siedlce stolicą województwa*, [w:] *Siedlce 1448-2007*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 2007.

4 F. Rzemieniuk, *Oświata w województwie siedleckim w okresie stanu wojennego (1981-1989)*, Siedlce 2005.

5 *Dlaczego wyszło to nam inaczej? Czyli Polska i „Solidarność” widziana po latach*, Siedlce 2005.

nie gdy próbuje ustalić to osoba niezwiązana z Siedlcami, nieznająca miejscowych ludzi „Solidarności”. Przykładowo artykuły w „Metrum”, które pisała ta sama osoba podpisywano różnymi fikcyjnymi nazwiskami. Ich autorka Maria Dauksza figuruje pod tekstem jako Hanna Sławińska (wspólny pseudonim dla niej i Cezarego Kaźmierczaka), jako Ewa Grosz i jako Agata Zalewska, Jadzia i M.K.

Autorka recenzowanej pracy Agnieszka Andrzejewska omówiła w niej wieloaspektową działalność Siedleckiego Komitetu Oporu Społecznego, obejmującą m.in. zarówno wydawanie gazet (dwutygodnik „Metrum”, kwartalnik „Metrum”, „Gazeta Podlaska”, „Gazetka Ludowa”), kilkudziesięciu książek (wydawnictwo Metrum), jak i prowadzenie nielegalnych audycji radiowych, pokazy video, teatry niezależne, niezależne biblioteki, Kasa Oporu i pomocy KOS, czy akcję ulotkową. Scharakteryzowała także będącą jednym z fenomenów siedleckiej konspiracji akcję niezależnego pomiaru skażenia promieniotwórczego po wybuchu w Czarnobylu.

Autorka dokonała rzeczy niemal niemożliwej, w zbiorach bibliotek i archiwów, oraz zbiorach prywatnych byłych członków opozycji odnalazła wszystkie numery wydawanych w Siedlcach gazet: „Metrum” i „Gazety Podlaskiej”. Należy stwierdzić, że wydawane w Siedlcach pisma konspiracyjne można odnaleźć nie tylko w licznych krajowych bibliotekach i archiwach, ale trafiły także za ocean. Nigdzie jednak nie zachował się komplet, dlatego trud autorki, by do niego dotrzeć, zasługuje na najwyższe uznanie.

Po odnalezieniu pism przeprowadziła dogłębną analizę zawartych w nich informacji, konfrontując je z wywiadami przeprowadzonymi z wszystkimi osobami zaangażowanymi w działalność KOS, do których udało jej się dotrzeć. Mimo że Agnieszka Andrzejewska sama była zaangażowana w „robotę konspiracyjną”, umiała, co jest niezwykle trudne ze względu na emocjonalne podejście do wydarzeń, w których niejedenkrotnie brała udział, zachować dystans i omówić działalność KOS niezwykle obiektywnie. W swej książce zamieściła jedynie te informacje, które udało się jej zweryfikować w kilku źródłach.

Nieodłączną częścią książki są niezmiernie ważne z punktu badań źródłoznawczych „Materiały bibliograficzne do wydawnictw SKOS”, czyli wykaz wydawnictw zwartych oraz „bibuły” i druków ulotnych (cegiełek, pocztówek, plakatów, apeli, banknotów i kalendarzy) oraz znaczków pocztowych wydawanych w podziemiu. Wykaz, jak sama autorka pisze niepełny, gdyż nie udało się odnaleźć wszystkich druków, które wydano a pamięć ludzka jest zawodna.

Omawiana praca jest niejako pracą pilotażową, na co wskazuje sama autorka, pisząc: „I znów prośba do osób czytających te słowa, może gdzieś w szafie, pod podłogą, w letniej kuchni, w komórce macie jeszcze «zakonspirowane» wydawnictwa Metrum – nie wyrzucajcie, ja czekam!”. Aby ułatwić nawiązanie kontaktu podała na stronie redakcyjnej swój adres mailowy agaa125@wp.pl.

Recenzowana publikacja jest też bardzo starannie wydana, na dobrym papierze i z przyjemną dla oka czcionką, uzupełniono ją starannie dobranymi ilustracjami oraz przyciągającą wzrok okładką.

Przy przygotowaniu drugiego, uzupełnionego wydania, a nie wątpię, że do niego dojdzie, gdyż wciąż odnajdują się nowe materiały w zbiorach siedlczan, należałoby moim zdaniem przejrzeć również źródła archiwalne i muzealia zgromadzone w kilku pominiętych wcześniej placówkach, np. w Archiwum Państwowym w Siedlcach warto

sięgnąć m.in. do zespołu: Zbiór plakatów, materiałów ulotnych i prasy niezależnej⁶, przejrzeć akta Komitetu Wojewódzkiego PZPR, na posiedzeniach którego niejednokrotnie omawiano problemy władzy partyjnej z siedlecką opozycją. Koniecznie trzeba wykorzystać dotyczące siedleckich opozycjonistów akta zgromadzone w Instytucie Pamięci Narodowej. Przydatne będzie również skorzystanie ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, które posiada jedną z największych w Polsce kolekcji poświęconych działalności opozycji politycznej lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku.

Warto skorzystać również ze zbiorów Archiwum Opozycji Ośrodka KARTA, gdzie zgromadzono kilkanaście dokumentów dotyczących działalności KOS w całym kraju. Wydaje się bowiem celowe, by Siedlecki Komitet Oporu Społecznego ukazać na tle innych KOS istniejących wówczas w Polsce.

Są to jedynie sugestie recenzenta, gdyż przy ogromie pracy włożonej przez autorkę w odtworzenie historii SKOS, wnikliwa kwerenda w zasugerowanych powyżej aktach może przynieść jedynie nieznaczne uściślenia, czy też uzupełnienia ustaleń A. Andrzejewskiej. Warto byłoby także uzupełnić pracę o indeks osób wraz z ich pseudonimami, niezbędny wręcz do szybkiego odnalezienia i ustalenia wieloaspektowej działalności niektórych członków SKOS. Sugerowałbym także dodanie krótkich życiorysów bohaterów konspiracji⁷.

Podsumowując należy z całą pewnością stwierdzić, że historiografia Siedlec wzbogaciła się o cenną publikację. Recenzowana praca jest pozycją ważną zarówno dla profesjonalnego historyka, jak i dla regionalistów amatorów, oraz czytelników zajmujących się najnowszą historią Polski.

Warto zasygnalizować, że po wydaniu recenzowanej powyżej książki autorka nie spoczęła na laurach i na razie w wersji elektronicznej na stronie internetowej dotyczącej opozycji na terenie byłych województw siedleckiego i białkopodlaskiego <http://www.sws.org.pl/siedlce/index.php> ukazuje zainteresowanym najnowszą historią Polski swoje wyniki badawcze dotyczące działań siedleckiej opozycji lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. Na bieżąco uzupełniane są następujące podstrony: „Kalendarium opozycji w byłych województwach: siedleckim i białkopodlaskim w latach 1977-1989” oraz „Bibuła”, „Radio”.

Rafał Dmowski

6 APS, Zbiór plakatów, materiałów ulotnych i prasy niezależnej, Nr zespołu: 760/0. Warto wykorzystać także ustalenia Krystyny Jastrzębskiej autorki inwentarza do wspomnianego zespołu.

7 Niektórych z nich możemy odnaleźć w ogólnopolskich słownikach biograficznych. C. Gajkowska, D. Świerczyńska, A. Friszke, *Kto był kim w drugim obiegu: słownik pseudonimów pisarzy i dziennikarzy 1976-1989*, Warszawa 1995, *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-89*, pod red. J. Skórzyńskiego, tom I i II, Z. Gluza, J. Skórzyński, *Słownik opozycji*, t. 3 oraz internetowym słowniku *Niezależni dla kultury 1976-1989* za: <http://www.slownik-niezalezni.lakultury.pl/>